

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی
پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش: علوم قرآن و حدیث

عنوان:

بررسی تفسیری و تاویلی آیات نازلہ در شان حضرت سیدالشهدا (ع)

استاد راهنما
دکتر امیر توحیدی

استاد مشاور
دکتر احمد رضا غایی

پژوهشگر
علی اصغر (سعید) حدادیان نایینی

زمستان ۱۳۸۹

تقديم به:

ساحت مقدس بزرگ بانوي عالم اسلام حضرت زينب كبري (س)

سپاسگزارى

به يمنه رزق الوري

تصويب رزق مادي و معنوي و گسيل داشتن آن به سوي خلق خدا از جانب امام زمان (عج) صورت مي‌گيرد. به بياني ديگر، نزول خير از درگاه بقيه‌الله است که «بقيه‌الله خير لکم»؛ آنان که مرا در فراهم آوردن اين رساله هدايت و ياري نموده‌اند نيز اذعان دارند که هر چه داريم و دارند از جانب حضرت مهدي (عج) است. از اين رو سپاس و قدرداني از محضر ولي عصر (عج) شهدي است به کام تمام آنان؛ با اين همه به حکم شناختي که از حجت خدا دارم بر خود واجب و لازم مي‌دانم که از تمام استادان بزرگوار و دوستان همراه به‌ويژه سرور گرامي، استاد راهنما، جناب آقاي دکتر توحيدى و فرهيخته ارجمند استاد مشاور، جناب آقاي غايي کمال تشکر و قدرداني را ابراز نمايم.

صفحه	عنوان
۱۲	چکیده
۱۳	فصل اول: کلیات پژوهش
۱۴	۱-۱. بیان مساله
۱۵	۲-۱. اهداف تحقیق
۱۵	۳-۱. اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن
۱۵	۴-۱. سوالات و فرضیه‌های تحقیق
۱۶	۵-۱. پیشینه‌ی تحقیق
۱۷	۶-۱. روش تحقیق
۱۸	۷-۱. قلمرو تحقیق
۱۸	۸-۱. تعاریف عملیاتی واژه ها
	۹-۱. مبانی نگارنده در پژوهش
۲۱	۱-۹-۱. قطب قرآن
۲۲	۲-۹-۱. ولایت، شرط پذیرفته شدن اعمال
۲۵	۳-۹-۱. نزول قرآن پیرامون آنان(عترت)
۲۶	۴-۹-۱. کرائم قرآن
۲۷	۵-۹-۱. دارندگان علم کتاب (قرآن)
۲۸	۶-۹-۱. معدن تنزیل و معنی تأویل
۲۸	۷-۹-۱. ایمان و رضا و مدح در قرآن
۲۹	۸-۹-۱. برتری عترت یا قرآن
۳۰	۹-۹-۱. نام‌های نیک پروردگار
۳۰	۱۰-۹-۱. ذکر خدا.
۳۱	۱۱-۹-۱. جنب‌الله- وجه‌الله- بقیه‌الله
۳۲	فصل دوم: بررسی آیات و روایات
۳۳	بخش اول: نور امام حسین(ع)
۳۳	مقدمه
۳۷	۱-۱-۲. امام حسین(ع) و آیه نور
۳۸	۱-۱-۱-۲. المصباح (چراغ)
۳۸	۲-۱-۱-۲. المصباح فی زجاجه
۳۸	۳-۱-۱-۲. الزجاجه
۳۹	۴-۱-۱-۲. بیوت
۴۰	۵-۱-۱-۲. رجال
۴۲	۲-۱-۲. نور امام حسین(ع) از نورالله
۴۲	۳-۱-۲. عرضه شدن نور او بر فرشتگان
۴۳	۴-۱-۲. عرضه شدن نور او بر ابراهیم(ع)
۴۴	۵-۱-۲. آفرینش بهشت و حورالعین از نور او
	۶-۱-۲. آفرینش امامان بعد از امام حسین(ع) از نور او

۴۸	۷-۱-۲. انوار شيعه در عرش
۵۱	بخش دوم: ولادت امام حسين(ع)
۵۱	۱-۲-۲. تسبيح کنندگان قبل از آفرينش
۵۱	۲-۲-۲. آفرينش امام حسين(ع) قبل از آفرينش آدم(ع)
۵۲	۳-۲-۲. كيفيت آفرينش امام حسين(ع)
۵۳	۴-۲-۲. دوران حمل امام حسين(ع)
۵۵	۵-۲-۲. مدت حمل امام حسين(ع)
۵۷	۶-۲-۲. لوح آسماني، هديه ميلاد امام حسين(ع)
۵۸	بخش سوم: نام امام حسين(ع)
۵۸	۱-۳-۲. رابطه نام امام حسين(ع) با نام خداوند
۶۰	۲-۳-۲. ذکر نام امام حسين(ع)، پيش از ولادت
۶۲	۳-۳-۲. تاثير نام او
۶۳	۴-۳-۲. پيشينه نام او در کتاب هاي آسماني قبل از قرآن
۶۵	۵-۳-۲. نام نوين
۶۷	بخش چهارم: امام حسين(ع) و پيامبران الهي
۶۷	۱-۴-۲. حضرت آدم(ع) و امام حسين(ع)
۶۷	۱-۱-۴-۲. امام حسين(ع) سبب آفرينش آدم
۶۸	۲-۱-۴-۲. امام حسين(ع) سبب سجده فرشتگان بر آدم
۶۹	۳-۱-۴-۲. توسل آدم(ع) به امام حسين(ع)
۷۱	۴-۱-۴-۲. نسيان آدم(ع)
۷۱	۲-۴-۲. ابراهيم(ع) و امام حسين(ع)
۷۱	۱-۲-۴-۲. مکاشفه
۷۱	۲-۲-۴-۲. محبوبتر از اسماعيل
۷۳	۳-۲-۴-۲. سير امامت
۷۴	۴-۲-۴-۲. آيين ابراهيم(ع)
۷۵	۳-۴-۲. حضرت موسي(ع) و امام حسين(ع)
۷۵	۱-۳-۴-۲. توسل موسي(ع)
۷۶	۲-۳-۴-۲. توسل بني اسرائيل
۷۸	۴-۴-۲. زکريا(ع) و امام حسين(ع)
۷۸	۱-۴-۴-۲. زکريا(ع) و داستان امام حسين(ع)
۸۰	۲-۴-۴-۲. ذکر مصائب امام حسين(ع) براي زکريا(ع) توسط خداوند
۸۰	۵-۴-۲. حضرت محمد(ص) و امام حسين(ع)
۸۰	۱-۵-۴-۲. امام حسين(ع) فرزند(پسر) رسول خدا(ص)
۸۰	۲-۵-۴-۲. امام حسين(ع) سبط(نوه) رسول خدا(ص)
۸۳	۳-۵-۴-۲. امام حسين(ع) وصي رسول خدا(ص)
۸۵	۴-۵-۴-۲. رابطه پيامبر با رشد امام حسين(ع)
۸۶	۵-۵-۴-۲. گريهي رسول خدا(ص) بر امام حسين(ع)
۸۷	۶-۵-۴-۲. يکي بودن منزل امام حسين(ع) و رسول الله(ص)
۸۸	۷-۵-۴-۲. پيشگويي پيامبر(ص) از ماجراي امام حسين(ع)
۹۰	بخش پنجم: امام حسين(ع) و فرشتگان
۹۰	۱-۵-۲. عرضه شدن اشباح امام حسين(ع) و امامان(ع) بر فرشتگان
۹۰	۲-۵-۲. امام حسين(ع) سبب سجده فرشتگان بر آدم(ع)

۹۰	۳-۵-۲. بخشش فطرس
۹۳	۴-۵-۲. گریه فرشتگان بر امام حسین(ع)
۹۳	۵-۵-۲. نزول فرشتگان بر ایشان در رجعت
۹۵	بخش ششم: حسنین
۹۵	۱-۶-۲. اللؤلؤ و المرجان
۹۶	۲-۶-۲. رب المشرقین و رب المغربین
۹۶	۳-۶-۲. کفلین من رحمه
۹۷	۴-۶-۲. ولسانا و شفقتین
۹۸	۵-۶-۲. والتین و الزيتون
۹۸	۶-۶-۲. ووالد و ما ولد.
۹۹	۷-۶-۲. والقمر اذا تلیها
۹۹	۸-۶-۲. والنهار اذا جلیها
۱۰۱	بخش هفتم: جلوه‌هایی از امام حسین(ع)
۱۰۱	۱-۷-۲. ابرار
۱۰۷	۲-۷-۲. احياء.
۱۰۷	۳-۷-۲. اسباب شناخت و پرستش خدا
۱۰۸	۴-۷-۲. اسوه
۱۱۰	۵-۷-۲. افضل الخلق(یوم یجمعهم الله).
۱۱۱	۶-۷-۲. افضل من الجنة والحدور العین
۱۱۲	۷-۷-۲. آل محمد
۱۱۳	۸-۷-۲. امامان
۱۱۴	۹-۷-۲. اوصیاء
۱۱۴	۱۰-۷-۲. اوتوا العلم
۱۱۵	۱۱-۷-۲. اولوا الارحام
۱۱۶	۱۲-۷-۲. اولوا الامر
۱۲۰	۱۳-۷-۲. اولیاء الله
۱۲۱	۱۴-۷-۲. اهل البیت
۱۲۲	۱۵-۷-۲. اهل الله
۱۲۳	۱۶-۷-۲. اهل الذکر
۱۲۴	۱۷-۷-۲. برترین شهدا
۱۲۵	۱۸-۷-۲. ثمره کلمه طیبیه
۱۲۶	۱۹-۷-۲. حافظون لفروجهم
۱۲۶	۲۰-۷-۲. حافظون علی صلواتهم
۱۲۷	۲۱-۷-۲. حاملون العرش
۱۲۸	۲۲-۷-۲. خازن الوحي
۱۲۸	۲۳-۷-۲. خاشعون
۱۲۸	۲۴-۷-۲. خائفون
۱۲۹	۲۵-۷-۲. خیر الائمه
۱۳۰	۲۶-۷-۲. ذی القربی
۱۳۱	۲۷-۷-۲. راسخون (فی العلم)
۱۳۲	۲۸-۷-۲. راعون (لاماناتهم و عهد هم)
۱۳۳	۲۹-۷-۲. رجال اعراف

۱۳۳	۳۰-۷-۲ . سابق بالخیرات
۱۳۵	۳۱-۷-۲ . سابقون
۱۳۶	۳۲-۷-۲ . ساجدین
۱۳۶	۳۳-۷-۲ . سادات الشهداء
۱۳۷	۳۴-۷-۲ . سادات بهشت
۱۳۸	۳۵-۷-۲ . سارغ فی الخیرات
۱۳۹	۳۶-۷-۲ . سبطان
۱۳۹	۳۷-۷-۲ . صابرون
۱۴۰	۳۸-۷-۲ . صاحب کوثر
۱۴۱	۳۹-۷-۲ . صاحب نفس مطمئنه (راضیه مرضیه)
۱۴۳	۴۰-۷-۲ . صالحون
۱۴۵	۴۱-۷-۲ . صلوه
۱۴۵	۴۲-۷-۲ . عافین (عن الناس)
۱۴۶	۴۳-۷-۲ . عبادي (بندگان خاص من)
۱۴۶	۴۴-۷-۲ . عروه الوثقی
۱۴۷	۴۵-۷-۲ . فائزون
۱۴۷	۴۶-۷-۲ . قره اعین
۱۴۸	۴۷-۷-۲ . کاظمون الغیظ
۱۴۸	۴۸-۷-۲ . متقون
۱۴۸	۴۹-۷-۲ . متوسمین
۱۵۰	۵۰-۷-۲ . محسنین
۱۵۰	۵۱-۷-۲ . مستضعفین
۱۵۰	۵۲-۷-۲ . مشفقون
۱۵۱	۵۳-۷-۲ . مصطفون
۱۵۱	۵۴-۷-۲ . معرضون (عن اللغو)
۱۵۲	۵۵-۷-۲ . مفلحون
۱۵۳	۵۶-۷-۲ . مقربون
۱۵۳	۵۷-۷-۲ . مؤتون الزکاه
۱۵۴	۵۸-۷-۲ . موثرون (علی انفسهم)
۱۵۵	۶۰-۷-۲ . موحدون
۱۵۵	۶۱-۷-۲ . مومنون
۱۵۵	۶۲-۷-۲ . وارثون
۱۵۶	۶۳-۷-۲ . وجلون
۱۵۸	بخش هشتم: امام حسین (ع) و رجعت
۱۵۸	۱-۸-۲ . اوعدهی بازگشت
۱۵۹	۲-۸-۲ . اولین رجعت کننده
۱۶۰	۳-۸-۲ . ایمان محض و کفر محض
۱۶۱	۴-۸-۲ . مدت عمر امام حسین (ع) در رجعت
۱۶۱	۵-۸-۲ . امام حسین (ع) و اصحابش در رجعت
۱۶۵	۶-۸-۲ . امام حسین (ع) و امام زمان (عج) در رجعت
۱۶۶	۷-۸-۲ . مالکان زمین
۱۶۶	۸-۸-۲ . عمرهای طولانی

۱۶۷	۹-۸-۲ هفتاد پیامبر با امام حسین(ع)
۱۶۹	بخش نهم: امامت در نسل امام حسین(ع)
۱۶۹	۱-۹-۲ امامان امت پیامبر اکرم(ص)
۱۶۹	۱-۱-۹-۲ مراد از ذوی القربی
۱۷۰	۲-۱-۹-۲ امامان(ع) در کلام رسول خدا(ص)
۱۷۱	۳-۱-۹-۲ سزاوارتر از ما بر ما
۱۷۲	۴-۱-۹-۲ خوبترین امامان
۱۷۳	۵-۱-۹-۲ «کلمه‌ی باقیه» در نسل امام حسین(ع)
۱۷۵	۶-۱-۹-۲ وجوب اطاعت از امامان
۱۷۶	۷-۱-۹-۲ دستگیره‌ی محکم الهی و وسیله‌ی تقرب به او
۱۷۶	۸-۱-۹-۲ امامان؛ معیار اعمال دوستان و دشمنان
۱۷۷	۹-۱-۹-۲ لزوم ارتباط با امامان
۱۷۸	۱۰-۱-۹-۲ علت فضل اولاد امام حسین(ع) بر اولاد امام حسن(ع)
۱۷۹	۲-۹-۲ امام حسین(ع) و حضرت حجت (عج)
۱۷۹	۱-۲-۹-۲ طالب خون امام حسین(ع)
۱۸۰	۲-۲-۹-۲ مهدی این امت، از ایشان است
۱۸۰	۳-۲-۹-۲ قیام قائم (عج)
۱۸۱	۴-۲-۹-۲ خروج قائم(عج) و نصرت و ظفر او
۱۸۲	۵-۲-۹-۲ خروج امام حسین(ع) بعد از خروج قائم(عج)
۱۸۳	۶-۲-۹-۲ مهدی(عج) و حسین(ع) طالبان خون یکدیگر
۱۸۴	بخش دهم: شیعیان و اصحاب امام حسین(ع)
۱۸۴	۱-۱۰-۲ شیعیان؛ از امامان هستند
۱۸۴	۲-۱۰-۲ بشارت پیامبر(ص) به اصحاب امام حسین(ع)
۱۸۵	۳-۱۰-۲ شیعه در هنگام مرگ
۱۸۶	۴-۱۰-۲ اصحاب امام حسین(ع) در کنار پیامبران
۱۸۷	۵-۱۰-۲ شیعه اهل تقوا و شیعه گناه کار
۱۸۸	۶-۱۰-۲ دوست داران خاندان وحی
۱۹۱	۷-۱۰-۲ جایگاه شیعیان حسین(ع) در عرش
۱۹۲	۸-۱۰-۲ جایگاه اصحاب امام حسین(ع)
۱۹۳	بخش یازدهم: دشمنان امام حسین(ع)
۱۹۳	۱-۱۱-۲ یهودیان امت محمد(ع)
۱۹۴	۲-۱۱-۲ شریکان کشندگان امام حسین(ع)
۱۹۴	۳-۱۱-۲ از دین برگشتگان
۱۹۵	۴-۱۱-۲ کارهای زشت و ناپسند و ستمگری
۱۹۵	۵-۱۱-۲ مدعیان منزلت ایشان
۱۹۹	۶-۱۱-۲ نفرین پیامبر(ص) بر دشمنان حسین(ع)
۱۹۹	۷-۱۱-۲ بدترین امت پیامبر(ص)
۲۰۰	۸-۱۱-۲ محرومیت قاتلان امام حسین(ع) از شفاعت
۲۰۰	۹-۱۱-۲ دشمنی پیامبر با دشمنان حسین(ع)
۲۰۱	۱۰-۱۱-۲ دشمن حسین(ع) دشمن پیامبر است
۲۰۲	۱۱-۱۱-۲ عذاب قاتل امام حسین(ع)
۲۰۴	۱۲-۱۱-۲ عذاب شادی کردن در عزای حسین(ع)

۲۰۶	بخش دوازدهم: گریه بر امام حسین(ع)
۲۰۶	۱-۱۲-۲ اشک فرشتگان
۲۰۶	۲-۱۲-۲ چهل روز گریه‌ی آسمان
۲۰۷	۳-۱۲-۲ گریه‌ی روزگاران
۲۰۸	۴-۱۲-۲ خون گریستن آسمان
۲۰۸	۵-۱۲-۲ درود خداوند
۲۰۹	۶-۱۲-۲ سیراین اشک در بهشت
۲۰۹	۷-۱۲-۲ گریه برای امام حسین(ع)
۲۱۲	۸-۱۲-۲ ذکر مصیبت امام حسین(ع)
۲۱۵	فصل سوم: نتیجه‌گیری و پیشنهاد

۲۲۰	منابع و مأخذ
۲۲۴	چکیده انگلیسی

چکیده:

این رساله که با عنوان " بررسی تفسیری و تاویلی آیات نازلہ در شان سید الشهداء (ع) " در ۳ فصل به منظور خدمت به قرآن و عترت پیامبر(ص) و شناخت هر چه بیشتر سید الشهداء (ع) فرآهم آمده است.

این تحقیق با استفاده از روش تحقیق کیفی انجام شده است و ابزار گردآوری اطلاعات، به صورت کتابخانه‌ای است.

در این تحقیق سعی شده است ضمن ارائه کلیات به عنوان مبانی، با فرض وجود آیاتی که در شان سید الشهداء نازل شده‌اند، طی بررسی بیش از ۱۲۰ آیه از قرآن کریم در کتب روایی و تفسیری به عناوینی از قبیل نور، آفرینش، جلوه‌هایی از امام حسین (ع) و همچنین عنوان‌های امام حسین (ع)، انبیاء الهی، فرشتگان، رجعت، شیعیان، اصحاب، دشمنان و کشتندگان پرداخته است.

در فصل پایانی ثابت خواهد شد که ارتباط قرآن و سیدالشهداء متقابل و ناگسستی بوده و ایشان منبع فضل قرآنی است چنان که دشمنان او نماد رذائل مذکور در قرآن هستند. همچنین ثابت خواهد شد که توسل به سید الشهداء پشتوانه قرآنی دارد.

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱. بیان مساله

موضوع این رساله «بررسی تفسیری و تاویلی آیات نازل در شان سید الشهدا علیه السلام» است.

همانطور که پیامبر اکرم(ص) و امامان معرف و مبین قرآن هستند «لتبین للناس»^۱؛ قرآن نیز معرف صاحبان خود یعنی پیامبر اکرم(ص) و حضرات ائمه معصومین علیهم السلام است. به عبارت دیگر مهمترین هنر قرآن معرفي امام است و این مهم در کریمه «بلغ ما انزل اليك...»^۲ و بحث از اكمال دين و اتمام نعمت الهي در ذیل آیه ۳ سوره مائده در تفاسیر مأثوره به تفصیل بیان شده است و اگر کسی بر اثر برداشت غلط بگوید مهمترین هنر قرآن معرفي نازل کننده آن یعنی خداست، می‌گوییم: پس از بیست و سه سال تبلیغ توحید توسط پیامبر اکرم(ص) کریمه «و ما بلغت رسالته»^۳ پرده از رازی می‌گشاید که عظمت امام و بطور کلی امامت را در خویش نهفته است. یعنی قطب و محور رسالت الهی، اس و اساس، بن و بنای آن بر معرفي امام است. بر هیچ عاقلی پوشیده نیست که شناخت خداوند و دین او جز از طریق پیامبر و امامان ممکن نیست. آنچه از غیر از این طریق بدست آید را نمی‌توان هدایت نام نهاد.

از این رو این رساله بر آن است تا در چشم انداز روایات تفسیری و تاویلی در این حیطه به نگرشی عمیق تر دست یابد. در این زمینه ابتدا باید با بررسی آیات قرآن و تفاسیر و روایات به استخراج آیاتی که در شان سیدالشهدا(ع) تازل شده‌اند (در حد بضاعت این رساله) پرداخت.

این رساله ضمن بیان مبانی خود و عنوان طرح سوالات و فرضیه‌ها در فصل اول، در طی فصل دوم به معرفي دوازده موضوع از موضوعات گوناگونی که در روایات تفسیری و تاویلی آیات قرآن که در شان سیدالشهدا(ع) نازل شده است می‌پردازد و در فصل سوم به بیان پاسخها، اثبات فرضیه‌ها و نتیجه گیری همت می‌گمارد.

^۱ نحل- ۴۴

^۲ مائده- ۶۷

^۳ همان

۱-۲. اهداف تحقیق

هدف اصلی این پژوهش شناخت هر چه بیشتر امام (حجت خدا) است که مقدمه شناخت خداوند و هستی است و از پی آن خدمتی است هر چند ناچیز به آستان ملک پاسبان اباعبدالله الحسین (ع) که انشاءالله با شوق نگارنده تناسب دارد.

۱-۳. اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن

محبوبترین شخصیت در بین خلائق از صدر خلقت تا بلندای ابدیت کسی نیست جز حبیب پروردگار جهانیان حضرت محمد مصطفی (ص) و هر مسلمانی که در صدد خدمتی به آستان محبوب الهی باشد، باید به احیاء و اقامه مهم‌ترین و نهایی‌ترین وصیت رسول اکرم (ص) که حدیث شریف ثقلین است اهتمام ورزد.

در امتداد واقعه غصب خلافت و غائله «حسبنا کتاب الله» هجمه عظیمی بر علیه عترت رسول خدا (ص) شکل گرفت که هنوز شاهد آثار شوم آن در جهان بشریت به ویژه در میان مسلمین جهان هستیم. بر طبق حدیث شریف ثقلین، قرآن و عترت انفکاک ناپذیرند لذا حضرات معصومین توسط خود قرآن به معرفی خویش پرداختند تا پلیدی نیت و کنه شقاوت سردمداران شعار انحرافی «حسبنا کتاب الله» را بر ملا سازند و درخشش خویش را در قرآن بنمایانند. از این رو ما نیز بر آنیم تا در پرتو این درخشش قرار گیریم. اضافه بر این، وجود نازنین حسین بن علی (ع) از منزلتهای ویژه و جاذبه‌های ممتاز برخوردار است. لذا توجه به موقعیت و منزلت ایشان و پرداختن به مناقب و جایگاه آن بزرگوار در قرآن از آرزوهای هر ارادتمند محق و پژوهشگر منصف است.

۱-۴. سوالات و فرضیه‌های تحقیق:

۱-۴-۱. سوالات تحقیق:

- آیا میتوان گفت آیه یا آیاتی از قرآن در شان سید الشهداء علیه السلام نازل شده است؟
- آیا میتوان آیه‌ای از آیات قرآن را بدون ارتباط با امام حسین علیه السلام دانست؟
- آیا میتوان تمام فضائل قرآنی را در شان سید الشهداء علیه السلام و بطور کلی پیامبر اکرم (ص) و خاندان پاک ایشان دانست؟
- آیا میتوان گفت تمام رذائل مذکور در قرآن در مورد دشمنان سیدالشهدا (ع) و بطور کلی دشمنان پیامبر اکرم (ص) و امامان (ع) است؟

۱-۴-۲. فرضیه‌های پژوهش حاضر عبارتند از:

- بطور کلی تمام قرآن با سیدالشهدا (ع) پیوند متقابل و ناگسستگی دارد.

-سید الشهداء علیه السلام منبع تمام فضائل قرآنی است.

- وجود تعدادی از آیات قرآن که به عناوین مختلف در شان سید الشهداء علیه السلام نازل شده‌اند، قابل انکار نیست.

- توسل به سید الشهداء علیه السلام پشتوانه قرآنی دارد.

- آیا توسل به سید الشهداء علیه السلام پشتوانه قرآنی دارد؟

۱-۵. پیشینه‌ی تحقیق:

اکثر کتاب‌هایی که به نحوی از انحاء مبین ارتباط یا ارتباطات امام حسین (ع) با آیات قرآن می‌باشند به زبان عربی تالیف شده‌اند و از داشتن ترجمه‌ی آنها محرومیم.

برخی از این کتاب‌ها عبارتند از:

الحسین فی القرآن تالیف سید محمد واحدی

الحسین (ع) و القرآن تالیف محمد جواد مغنیه

امامه الحسین (ع) فی القرآن

الحسینیة القرآنیة تالیف سید غلام حسین کنتوری

الحسین من خلال القرآن الکریم تالیف عبدالرسول الغفار. تقریض جعفر هلالی و سعید منصوری

قرآن و امام حسین تالیف محمدباقر محقق

و...

در کتاب‌هایی که به زبان‌های فارسی تالیف شده‌اند نیز موضوعات متفرقه از قبیل نهضت امام حسین علیه السلام در «قرآن» مورد بررسی قرار گرفته‌اند. مانند قرآن و امام حسین علیه السلام (ده گفتار) که مولف آن محسن قرائتی است.

بدین ترتیب نزدیکترین آنها به این پایان نامه کتاب «۷۲ آیه در فضیلت سید الشهداء» به تالیف مهدی وحیدی صدر است که تنها در ۶۴ صفحه به قطع رقعی فراهم آمده است و به طور بسیار اجمالی به ۷۲ آیه مربوط به امام حسین (ع) اشاره کرده است. پس از آن کتاب چهل حدیث در پرتو چهل آیه در فضائل سید الشهداء (ع) که توسط موسسه نشر حدیث اهل البیت (ع) با همکاری خانه‌ی کتاب ایران سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در ۱۱۸ صفحه تالیف شده است، بدین ترتیب هنوز موضوع این پایان نامه در هیچ کتابی به زبان فارسی مورد بررسی قرار نگرفته است.

در زمینه مقالات نیز عمده مقالاتی که پیرامون امام حسین(ع) و قرآن رقم خورده‌اند، حول محورهایی از قبیل بیان گوشه‌هایی از شخصیت امام حسین علیه السلام، قیام امام حسین(ع) در قرآن و... بوده‌اند.

از جمله این مقالات می‌توان به مشعل هدایت: ده گفتار و ده مقتل حسینی مجموعه مقالات و خطابه‌های دانشمندان اسلامی گردآوری سیدمحمد حسینی قمی، مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی امام خمینی و فرهنگ عاشورا در ۳ مجلد، مسندالامام الشهدایی عبدالله الحسین بن علی علیهماالسلام گردآوری عزیزالله عطاردی، خورشید شهادت مجمعه مقالات برگزیده اولین سمینار بررسی ابعاد زندگی امام حسین علیه السلام در ۴ دفتر و .... اشاره کرد. با این اوصاف نتیجه می‌گیریم خلاء موضوع بررسی تفسیری و تاویلی آیات نازل در شأن سیدالشهدا(ع) مشهود و ضرورت آن موردتأیید است.

۶-۱. روش تحقیق:

روش کار در این پژوهش، روش کتابخانه‌ای و مبتنی بر مطالعه، تحقیق، جمع‌آوری مطالب و تجزیه و تحلیل و موضوع‌بندی آنها بر اساس شئون مختلف سیدالشهدا(ع) در آیات قرآن و روایات ذیل آنها می‌باشد.

۷-۱. قلمرو تحقیق:

پژوهش حاضر ضمن بررسی کلی قرآن و روایات پیرامون چگونگی ارتباط قرآن و عترت و به تبع آن قرآن و سیدالشهدا(ع) به بررسی آن دسته از آیاتی که به نحوی از انحاء با سیدالشهدا(ع) مرتبط هستند می‌پردازد. دامنه این ارتباط می‌تواند در انحصار سیدالشهدا(ع) بوده یا به همراهی پنج تن(ع) یا چهارده معصوم باشد.

۸-۱. تعاریف عملیاتی واژه‌ها:

تفسیر: تفسیر در لغت به معنای ایضاح و تبیین مطلب؛ کشف معنی لفظ و نمایاندن آن؛ آشکار ساختن مراد متکلم؛ تفصیل دادن به گفتار؛ برگرفتن نقاب از چهره سخن و در یک کلام به معنای روشنگری است و در اصطلاح، علمی است که با رویکرد تبیین و توضیح از مراد خدای متعال در سوره‌ها و آیات و کلمات قرآن کریم به نحو کلی بحث می‌کند هرگز تفسیر را با تطبیق نباید خلط کرد و اگر حدیث معتبری شأن نزول آیه را بیان کند هرگز آن را به حساب تفسیر مفهومی نباید گذاشت و از کلیت در آورد و شخصی بدان نگریست که اینکار جری است نه تفسیر. همچنین تفسیر قرآن کریم در گرو دانش مفسر آنست و چون شناخت قرآن درجات گوناگونی دارد، بنا براین تفسیر آن نیز مراتب مختلف خواهد شد. قرآن یک چهره ظاهری دارد یک چهره باطنی و چهره باطن آن نیز بطن دیگر دارد و همچنین است تا چهره‌های باطنی متعدد. معمولاً اصالت در تفسیر آیات قرآن با ظاهر است و از راه حفظ و حجیت ظاهر به باطن راه یافته و از آن باطن به باطن دیگر می‌رسند که سلوک روایات معصومین علیهم السلام نیز این چنین است. تفسیر به فکرها تا حد

امکان این قدرت را به بشر می دهد که بطونی که بر او پوشیده است همچون ظاهر قرآن نمایان شود تا هر کس به اندازه پیمانۀ وجودی فهم خود از آن بهره مند گردد.^۴

تاویل: «اول» در لغت به معنای رجوع است، که وقتی به باب تفعیل می رود و «تاویل» می گردد، معنای برگرداندن را می دهد. همچنین تاویل را به ارجاع کلام و برگرداندن کلام از معنای ظاهری آن به معنایی مخفی تر که از مراد متکلم است تعریف نموده اند. بعضی دیگر در معنای لغوی آن گفته اند یعنی رجوع به اصل و برگرداندن شی به مراد نهایی متکلم از کلام خود و بعضی تاویل را تفسیر کلامی دانسته اند که معانی متعدد داشته باشد. در اصطلاح، تاویل به اطلاع از معنای مخفی آیه و کشف اسرار نهفته در آن می گویند. همانگونه که بیان شد هر آیه ظاهری دارد و باطنی و باز برای باطن آن آیه، بطن دیگری است تا هفت و یا هفتاد بطن (حسب دلالت روایات) بعضی تفسیر و تاویل را به یک معنا گرفته اند این بدان جهت است که تفسیر را به معنای کشف حقایق پنهان و اسرار نهفته در پس پرده ظاهر معنا کرده اند.

فرق میان تفسیر قرآن و تاویل آن، فرق بین این است که بگوییم قرآن چه میگوید؟ و یا اینکه بگوییم آیه را به چه معنایی حمل کنیم؟ اولی در صدد فهم این است که آیه قرآن چه میگوید، ولی دومی آیه را به معنایی منصرف می سازد که حقیقتاً نمی داند که آیا آیه در صدد بیان آن است یا نه؟ از اینرو ما تاویل قرآن را از اهل بیت که آگاه از بواطن قرآن هستند می گیریم. در تفسیر عیاشی از فضیل بن یسار روایت شده، که گفت: من از امام باقر علیه السلام از این حدیث پرسیدم، که فرموده اند: هیچ آیه ای در قرآن نیست، مگر آنکه ظاهری دارد، و باطنی، و هیچ حرفی در قرآن نیست، مگر آنکه برای او حدی و حسابی است، و برای هر حدی مطلعی است، منظورشان از این ظاهر و باطن چیست؟ فرمود: ظاهر قرآن تنزیل آن، و باطنش تاویل آنست، بعضی از تاویلهای آن گذشته، و بعضی هنوز نیامده، (یجری کما یجری الشمس و القمر)، مانند آفتاب و ماه در جریان است، هر وقت چیزی از آن تاویل ها آمد، آن تاویل واقع می شود، (تا آخر حدیث)^۵

سید الشهداء: سید الشهداء در لغت به معنای سرور و آقای کشته شدگان در راه خداست. ابتدا این لفظ به عنوان لقب برای شهید غزوه احد حضرت حمزه بن عبدالمطلب علیه السلام عموی پیامبر استعمال گردید و بعد از شهادت امام حسین علیه السلام این لقب علم برای ایشان قرار گرفت و مراد از سید الشهداء در این رساله حضرت امام حسین علیه السلام است. این نقل لقب توسط اهل بیت صورت گرفت و مکرر بعد از شهادت ایشان حضرتش را با سید الشهداء معرفی نمودند. به عنوان نمونه فرمودند: **زُورُوهُ یَعْنِي الْحُسَيْنَ وَ لَا تَجْفُوهُ فَإِنَّهُ سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ وَ سَيِّدُ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ** و یا در جواب: **مَنْ سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ؟** می فرمودند: **الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ**. این نقل لقب منافاتی با استعمال آن در حضرت حمزه علیه السلام ندارد زیرا در حدیثی پیامبر به حضرت زهرا سلام الله علیها

^۴ ترجمه المیزان، مقدمه، ص: ۱۰، تفسیر نمونه، مقدمه، ص: ۱۹، فرهنگ ابجدی عربی-فارسی، متن، ص: ۶۳، المفردات فی غریب القرآن، ص: ۶۳۶، لسان العرب، ج ۵، ص: ۵۵.

^۵ المفردات فی غریب القرآن، ص: ۹۸، مجمع البحرین، ج ۵، ص: ۳۱۱، کتاب العین، ج ۸، ص: ۳۶۸، لسان العرب، ج ۱۱، ص: ۳۲.

فرمود: وَ هُوَ حَمْرَةٌ بِنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ هُوَ عَمُّ أَبِيكَ. حضرت زهرا علیها سلام از پدر خویش سوال نمود: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَ هُوَ سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ الَّذِينَ قُتِلُوا مَعَكَ؟

۲- حضرت در پاسخ فرمود: لَا بَلْ سَيِّدُ شُهَدَاءِ الْأَوْلِيَيْنِ وَ الْأَخْرَيْنَ مَا خَلَا الْأَنْبِيَاءَ وَ الْأَوْصِيَاءَ پس حمزه سید شهادت بعد از مقام انبیاء و اوصیاء که امام حسین داخل در اوصیاء است.^۶

قرآن: در معنای لغوی قرآن بعضی گفته اند قرآن مصدر است به معنای تالیف و بعضی دیگر به معنای قرائت: مانند سایر مصادر دیگر که با دو وزن و یا بیشتر آمده اند: به عنوان نمونه: مغفره و غفران، کفر و کفران، رجحان و رجوح، عرفان و معرفة، طوفان و طواف گفته اند: «فلان یقرأ قرآنا حسنا أي قراءة حسنة». بعضی گفته اند معنی قرآن معنی اسم جمع است و گفته اند قرآن نامیده شده زیرا سوره های قرآن را جمع کرده و کنار هم قرار داده است. این لفظ با استعمال خود قرآن علم از برای قرآن کریم شده است و از نامهای دیگر در مقام استعمال سبقت دارد و همچنین چیز دیگری بدین نام نامگذاری نشده است. ۴۸ بار در قرآن لفظ «القرآن» آمده است.^۷

روایات: روایات جمع مونث سالم روایه است که به هنگام جمع «ه» آخر آن حذف گردیده است. در لغت آمده است که «روایة» به هر آبراهی که برای سیراب کردن حیوان به جریان می انداختند گفته می شده است و از همین باب درباره حدیث چنین بکار بردند: «رویت الحدیث روایة» یعنی به معنای جریان دادن حدیث کسی به کس دیگر استفاده شده است. همچنین روایت به معنای اسم مصدری یعنی نقل شده نیز آمده است. برای روایت معنای اسمی حدیث، داستان، قصه را نیز ذکر کرده اند و در اصطلاح علمی، روایة به خبری می گویند که منتهی بطریق نقل ناقل یا ناقلانی گردد که در نهایت منتهی به منقول عنه شود خواه آن منقول نبی اکرم (ص) یا امام معصوم (ع) باشد و به همین ترتیب بر اساس اعتبار نقل به متواتر و مستفیض، و خبر واحد تقسیم می شود.^۸

۱ - ۹. مبانی نگارنده در پژوهش:

محدود کردن آیات نازلہ در شأن حضرت سیدالشهدا (ع) به هر تعداد از آیات که مجموعاً زیر مجموعه‌ای از کل آیات قرآن کریم می‌شود کاری است کاملاً بر اساس تسامح و تساهل! چراکه برحسب حدیث شریف ثقلین، قرآن و عترت قرین یکدیگر بوده و تا در عرصه‌ی قیامت در کنار حوض به محضر مبارک نبی اکرم صلی الله علیه و آیه و سلم بازنگردند به هیچ وجه قابل انفکاک نیستند. از این رو در ادامه به عناوینی که مبین و موید این مطلب است اشاره می‌نماییم:

^۶ الکافی ج ۱ ص ۲۲۴، الکافی ج ۸ ص ۴۹، وسائل الشیعة ج ۱۴ ص ۴۳۶، مستدرک الوسائل ج ۱۰ ص ۲۶۰ بحار الأنوار ج ۹۸ ص ۳۵ کامل الزیارات ص ۱۱۰ الخصال ج ۲ ص ۴۱۲ کمال الدین ج ۱ ص ۲۶۲ ثواب الأعمال ص ۹۷ کامل الزیارات ص ۱۰۹.

^۷ مجمع البحرین، ج ۱، ص: ۳۳۶، المفردات فی غریب القرآن، ص: ۶۶۸، لسان العرب، ج ۱، ص: ۱۲۸، فرهنگ ابجدی عربی-فارسی، متن، ص: ۶۳.

^۸ مجمع البحرین، ج ۱، ص: ۱۹۶، کتاب العین، ج ۸، ص: ۳۱۲؛ فرهنگ ابجدی عربی-فارسی، متن، ص: ۴۱.

۱-۹-۱. قطب قرآن

در تفسیر عیاشی از قول امام صادق علیه السلام آمده است:

«إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ جَعَلَ وَلَايَتَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ قُطْبَ الْقُرْآنِ وَ قُطْبَ جَمِيعِ الْكُتُبِ، عَلَيْهَا يَسْتَدِيرُ مُحْكَمُ الْقُرْآنِ وَ بِهَا نُوهَتْ الْكُتُبُ وَ يَسْتَبِينُ الْإِيمَانَ»^۹

خدای عزوجل ولایت ما اهل بیت را قطب قرآن و قطب همه کتب (نازل شده) قرار داده است (به نحوی که) محکمت قرآن بر مدار آن می‌چرخند و کتب (انبیاء پیشین) به آن (ولایت ما) دعوت کردند (دلالت نمودند) و در نتیجه ایمان به واسطه ولایت آشکار می‌گردد.

با نظر به روایت فوق هیچ آیه‌ای از قرآن را نمی‌توان جدا از اهل بیت علیهم السلام دانست و دید. یکایک واژگان و به تبع آن تمامی آیات و سوره‌ها حول محور ولایت خاندان وحی است که معنا و مفهوم حقیقی خود را در می‌یابند. اینچنین است که از ولایت ایشان به «قطب قرآن» تعبیر شده است.

آری اسّ و اساس و روح و روان قرآن همان ولایت آل الله است؛ پس هیچ آیه‌ای در قرآن بدون ولایت امام حسین علیه السلام از حیات اصیل خویش برخوردار نیست.

۱-۹-۲. ولایت، شرط پذیرفته شدن اعمال

همانگونه که هدایت قرآن تنها نصیب متقین، مومنین و محسنین است («هدی للمتقین»^{۱۰}، «هدی و بشری للمومنین»^{۱۱}، «هدی و رحمه للمحسنین»^{۱۲}) و رحمت آن از آن اهل ایمان «و ننزل من القرآن ما هو شفاء و رحمه للمومنین»^{۱۳} در مقابل کسانی که اساس باورهایشان بر پایه‌ی ظلم استوار است نه تنها نمی‌توانند از سرچشمه‌های زلال هدایت قرآن بهره ببرند بلکه در مواجهه شدن با قرآن مبتلا به خسارت هر چه بیشتر هم می‌شوند. «و لا یزید الظالمین الا خسارا»^{۱۴} و چه ظلمی بالاتر از غصب خلافت و محروم کردن بشریت از درگاه عدل مجسم؟

از طرفی راه ورود به دین همان ولای خاندان وحی است که سبیل سلام الهی و صراط اقوم هستند. بای به جز این درگاه نیست که ایشان ابواب (بابهای) ایمان هستند. بلکه ذات ایمان مبتنی بر حب ایشان است:

^۹ . عیاشی جلد اول صفحه ۵

^{۱۰} بقره- ۲

^{۱۱} نمل- ۲

^{۱۲} لقمان- ۳۰

^{۱۳} اسرا- ۸۲

^{۱۴} همان

قال رسول الله (ص): «يا علي حبك ايمان و بغضك كفر»^{۱۵} (اي علي! محبت تو ايمان است و دشمني با تو كفر است)؛ ملاك شناخت مومنين هم همين بزرگوارانند. قال رسول الله (ص): «و لو لا انت يا علي لم يعرف المومنون بعدي»^{۱۶} (پيامبر (ص) فرمودند: يا علي! اگر تو نبودي مومنان بعد از من شناخته نمي شدند). فراموش نبايد کرد که واژگان قرآني بر اساس تعاليم الهي معنا مي يابند و بايد به کنه و بطن و معنای حقيقي واژگاني همچون ايمان و كفر و عدل و ظلم و.... که از لسان معصومين عليهم السلام صادر شده است توجه داشت چرا که باب ورود به علم نیز ایشان هستند.

چنان که رسول اکرم (ص) فرمود: «انا مدينة العلم و علي بابها. فمن اراد المدينة والحكمة فليأتها من بابها»^{۱۷} من شهر علم هستم و علي باب آن است. پس هر کس قصد ورود به شهر (علم) و حکمت را دارد بايد از باب آن وارد شود.

از طرف ديگر ميدانيم که شرط قبول اعمال همانا قبول ولاي خاندان وحی است. لذا در روايات متعدد و احاديث فراوان با اشاره به مهمترين مصاديق ظاهري عبادت اعم از نماز و روزه و حج و.... به عدم قبولي عملي که بر پايه ولاي اين خاندان استوار نباشد تاکيد شده است.

در اين زمينه توجه شما را به اين سه روايت جلب مي نماييم:

عن النبي (ص) يا علي (ع) لو ان عبدا عبد الله عزوجل مثل ما قام نوح (عليه السلام) في قومه و كان له مثل احد ذهابا فانفق في سبيل الله و مد في عمره حتي حج الف عام علي قدميه ثم قتل بين الصفا و المروه مظلوما ثم لم يوالك يا علي (ع) لم يشم رائحة الجنة و لم يدخلها

از نبي مکرم اسلام (ص) است که فرمود: اي علي! اگر بنده اي خداي عزوجل را به اندازه ي آنچه که نوح در ميان قوم خویش بود عبادت کند و به اندازه ي کوه احد طلا داشته باشد پس در راه خدا انفاق کند و آنقدر به او عمر داده شود که هزار حج پياده به جاي آورد سپس در بين صفا و مروه مظلومانه کشته شود سپس ولايت تو را نپذيرفته باشد بوي بهشت را حس نخواهد کرد. و وارد آن نخواهد شد .

قال الصادق (ع): ياميسره ما بين الركن و المقام روضه من رياض الجنة و الله لو ان عبدا عمره الله في ما بين الركن و المقام الف عام و في ما بين القبر و المنبر يعبد الف عام ثم ذبح علي فراشه مظلوما كما يدبح الكبش الاملح و ثم لقي الله عز وجل بغير ولايتنا لكان حقيقا علي الله عزوجل ان يكبه علي منخريه في نار جهنم

امام صادق (ع) فرمود: اي ميسره! ما بين ركن و مقام باغي از باغهاي بهشت است. به خدا سوگند! اگر بنده اي را خدا آنقدر عمر دهد که ما بين ركن و مقام هزار سال (به عبادت پردازد) و در بين قبر (منظور

^{۱۵} كفايه الاثر - ۱۳۴

^{۱۶} دعای ندبه - مفتيح الجنان

^{۱۷} بحار - جلد چهارم - باب انه (ع) باب مدينة العلم